

Filosofie contemporană.

Sinteze, teme, concepte

Ionuț Răduică

*Filosofie contemporană.
Sinteze, teme, concepte*

Editura UNIVERSITARIA

Craiova, 2016

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Elvira Adriana Neacșu
Lect. univ. dr. Cristinel Nicu Trandafir

Copyright © 2016 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RĂDUICĂ, IONUȚ

Filosofie contemporană : sinteze, teme, concepte / Ionuț Răduică. -

Craiova : Universitaria, 2016

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1099-6

Cuvânt înainte

Lucrarea de față, *Filosofie contemporană. Sinteze, teme, concepte*, reprezintă caietul de seminar pentru disciplina „Filosofie contemporană” și se adresează, atât studenților care parcurg studii de specialitate în domeniul filosofiei, cât și celor care doresc să aprofundeze sfera filosofiei contemporane.

Caietul de seminar parcurge cei mai importanți filosofi contemporani (Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, Wilhelm Dilthey, Edmund Husserl, Max Scheler, Martin Heidegger, Nicolai Hartmann, Hans Blumenberg, Emmanuel Levinas, Karl Popper), analizând specificul fiecărei concepții filosofice în parte, precum și elementele de noutate față de filosofii anteriori.

Lucrarea pornește de la Schopenhauer și Nietzsche, piloni centrali ai filosofiei contemporane prin ideile lor, ajunge la încercările lui Dilthey de a autonomiza, legitima și emancipa științele spiritului, în frunte cu filosofia, după care analizează și prezintă viziunile contemporane asupra fenomenologiei, prin trei autori (Husserl, Scheler, Heidegger).

Pașii următori constau din analiza filosofiei lui Hartmann și efortul acestuia de a generaliza ontologia la întreg registrul entităților (nu doar al celor considerate în mod clasic ființe), pentru ca apoi să ajungem încercarea de a (re)construi contemporaneitatea, și chiar istoria și cultura, în ansamblu, ca mișcări antimetafizice (immanente). Această ultimă tendință îi aparține lui Hans Blumenberg.

Penultimul capitol este centrat pe filosofia lui Levinas, în special pe tema relației *Eu-Celălalt*, fundamentală în economia generală a operei acestuia.

Ultimul capitol este rezervat lui Popper, în calitate de exponent al raționalismului critic și al încercărilor de a restaura metodele științifice în filosofie.

Ca manieră de abordare a filosofiei contemporane, caietul de seminar propune, în primul rând, prezentarea concepțiilor filosofice ale autorilor și temelor dezbătute, prin intermediul a două componente: prima este reprezentată de elementele centrale ale concepției filosofice, lucru care urmărește familiarizarea cititorului (studentului) cu caracteristicile cele mai importante ale concepției în cauză; a doua urmărește principiile cunoașterii ale filosofilor contemporani, fiind o componentă menită să redea cadrul în care este operaționalizată cunoașterea pentru fiecare filosof, dar și ceea ce

derivă din această specificitate epistemologică (al doilea element este considerat fundamental, căci orice viziune filosofică este construită în mod aproape exclusiv pe problema cunoașterii obiectelor, fie că vorbim aici de om, ființă, Dumnezeu sau valoare).

În al doilea rând, lucrarea vizează indicarea unor teme și concepte fundamentale, derivate din textele autorilor studiați, fragmente care sunt redată aici, de asemenea. Acolo unde este cazul, temele conțin și subteme, pentru o mai bună înțelegere și pătrundere a fragmentelor.

A treia componentă a lucrării conține întrebări pentru cititori (studenți), la care aceștia trebuie să răspundă pentru a pătrunde mai bine concepțiile studiate.

Al patrulea element al lucrării propune câte o aplicație pentru cititor, în fiecare capitol, prin care teoriile cele mai importante studiate sunt aplicate în domeniul larg al culturii (filme, muzică, poezie etc.) sau al vieții concrete a cititorului. Această manieră este realizată cu scopul de integra filosofia contemporană în viața practică a cititorului (studentului).

Ultimul element este bibliografia specifică fiecărui capitol în parte, bibliografie fundamentală pe care cititorul (studentul) o poate urmări atunci când dorește să aprofundeze o temă care aparține filosofiei contemporane sau un anumit filosof contemporan.

Menționăm faptul că am optat pentru eliminarea unor ghilimele din textele originale, folosind în schimb caractere italice, păstrând așadar sublinierea autorului. Am făcut acest lucru pentru a simplifica încărcătura semiotică a textului. De asemenea, am folosit semnul „(…)” cu scopul de a indica faptul că am scos unele părți din fragmentul original, părți considerate redundante în raport cu temele urmărite. Acolo unde sunt citate texte din lucrări diferite, în cadrul aceleiași teme, am folosit semnul „.....”.

Arthur Schopenhauer și pesimismul metafizic

I. Elemente centrale ale concepției filosofice:

- 1) Idealismul subiectiv (lumea este o realitate dependentă de spiritul omenesc), în interiorul căruia gândirea și intuiția sunt cele mai importante unelte.
- 2) Pesimismul; pe lângă accente clasice ale acestui curent (fericirea este aproape imposibil de atins, viața pare asemenea unui vis, lumea în ansamblu este indiferentă etc.), se regăsesc și trăsături mai noi (oamenii sunt victimele propriilor proiecții gnoseologice, îmi doresc mai mult decât pot dobândi, aparențele create sunt înrăutățesc condiția umană etc.)

II. Principiile cunoașterii:

- 1) cunoașterea se produce prin reprezentări și intuiții (ca și în cazul lui Kant); toate reprezentările pe care le avem se pot grupa în patru clase:
 - a) reprezentări existențiale (obiecte în spațiu și în timp);
 - b) reprezentări de fenomene;
 - c) reprezentări de acțiuni;
 - d) reprezentări de cunoaștere;
- 2) materialul cunoașterii este format din simțuri (senzații); forma cunoașterii este rezultatul șlefuirii acestui material de către intelect.
- 3) condiția cunoașterii obiectului e dată de relația acestuia din urmă cu alte obiecte, iar aceste legături sunt supuse principiului general al rațiunii.
- 4) *Voința* este principalul mijloc prin care cunoaștem realitatea în mod autentic.

III. Teme și concepte fundamentale:

Critica științelor naturii și a conceptelor specifice:

a) mișcarea și forma:

„Să ne întoarcem acum privirea spre largul domeniu al științei naturii și numeroasele sale ramuri. Ele ori descriu formele, și atunci este vorba despre *morfologie*, ori explică schimbările, și atunci este vorba despre *etiologic*. Una studiază formele fixe, cealaltă materia mișcare, după legile trecerii sale dintr-o formă în alta. Prima este cea ce se numește, deși impropriu, istoria naturală, în sensul larg cuvântului; sub numele particular de botanică și de zoologie, ea

învață să cunoaștem diferitele forme imuabile în cadrul curgerii neconținute a indivizilor, organici și prin chiar aceasta determinați mod stabil - care constituie, în mare parte, conținutul reprezentării intuitive; toate acestea sunt clasate, analizate, sintetizate, apoi coordonate în sisteme naturale sau artificiale și puse sub forma de concepte, care permit să fie cuprins și cunoscut întregul; putem chiar găsi, în toate acestea, un principiu de analogie, infinit nuanțat, care traversează întregul și părțile (unitate de plan), și grație căruia toate fenomenele studiate par tot atâtea variații pe o temă unică. Mișcarea materiei prin aceste forme, sau crearea indivizilor, nu interesează această știință, deoarece fiecare individ provine din semenul lui prin procreație, iar această procreație, peste tot misterioasă, s-a sustras până acum cunoașterii. Puținul care se știe despre ea aparține fiziologiei, care este deja o știință naturală etiologică. De această știință se leagă mineralogia care, prin principiul său, aparține morfologiei, mai ales atunci când devine geologie. Etiologia propriu-zisă este constituită din toate științele naturii care au drept scop esențial studierea cauzelor și a efectelor; ele ne arată cum o stare a materiei este în mod necesar determinată de o alta, după reguli infailibile; cum o schimbare determinată condiționează și produce altă schimbare necesară și determinată; este ceea ce ele numesc explicație. În această categorie de științe, găsim în principal mecanica fizica, chimia, fiziologia”. (Schopenhauer, 1995, p. 112).

b) cauza și efectul:

„Etiologia (...) spune că, potrivit legii de la cauză la efect, o anumită stare a materiei produce o anumită alta și, după această explicație, misiunea îi este încheiată. Astfel, ea se mărginește să ne demonstreze ordinea regulată după care fenomenele se produc în timp și în spațiu și să demonstreze acest lucru pentru toate cazurile posibile; ea le atribuie în loc conform unei legi, a cărei experiență i-a dat conținutul; dar a cărei formă generală necesitatea o știm sunt independente de experiență”. (Schopenhauer, 1995, p. 113).

c) esența fenomenului:

„Dar despre esența intimă a oricăruia dintre aceste fenomene ne este imposibil să formulăm chiar și cea mai mică concluzie; este numita *forță naturală* și este scoasă în afara omenii explicațiilor etiologice. Constanța imuabilă cu care se produce manifestarea acestei forme, ori de câte ori se prezintă condițiile la care ea se supune, se numește *lege a naturii*. Dar această

lege a naturii, aceste condiții și această producere a unui fenomen într-un anume loc și într-un anume timp determinate sunt singurele geruri pe care știința le cunoaște și poate să le cunoască vreodată, forța însăși care se manifestă, natura intimă a acestor fenomene constante și regulate, este pentru ea un secret care nu-i aparține, nici n cazul cel mai simplu, nici în cazul cel mai complicat”. (Schopenhauer, 1995, p. 113).

d) reprezentarea fenomenului

„Aceste fenomene (descrise de științele naturii -n.n.) nu sunt decât reprezentări, al căror sens ne scapă și care ne sunt complet străine. Înlănțuirea lor primordială nu ne dă decât legi și ordinea relativă a producerii lor în spațiu și în timp. dar nu ne spune nimic despre fenomenele înseși. În plus, legea cauzalității nu are valoare decât pentru reprezentările, pentru obiectele unei clase determinate și nu are sens decât în măsura în care ea este presupusă de ele, ea nu există deci, precum aceste obiecte, decât în raport cu subiectul, adică în mod condiționat; de aceea ea poate fi recunoscută pornind atât de la subiect, adică a priori, cât și de la obiect, adică a posteriori, așa cum ne-a demonstrat Kant”. (Schopenhauer, 1995, p. 114).

Principiile cunoașterii realității:

a) reprezentarea în sens profund:

„Ceea ce cunoaștem de acum, după toate aceste cercetări, este faptul că nu este suficient să știm că avem reprezentări, că aceste reprezentări sunt unele sau altele și depind de o lege sau alta, a căror expresie generală este întotdeauna principiul rațiunii. Noi vrem să știm semnificația acestor reprezentări”. (Schopenhauer, 1995, p. 114).

b) posibilitățile reprezentării:

„Noi punem întrebarea dacă nu cumva le depășește, caz în care lumea ar trebui să ni se prezinte ca un vis van sau ca o formă vapoasă asemănătoare cu aceea a fantomelor; ea nu ar fi demnă să ne atragă atenția. Sau, dimpotrivă, lumea nu este altceva decât reprezentare; nimic mai mult; și atunci, ce este lumea? Este evident că acest ceva trebuie să fie total diferit de reprezentare, prin esența sa. și ca formele și legile reprezentării trebuie să-i fie cu totul străine”. (Schopenhauer, 1995, p. 114).

Principiul Voinței:

a) definiția Voinței:

„Pentru subiectul cunoscător pur, acest corp este o reprezentare ca oricare alta, un obiect ca toate celelalte obiecte. (...) Esența intimă a acestor manifestări și acțiuni ale corpului său i-ar fi de neînțeles; el ar numi-o cum ar vrea, forța, calitate sau caracter, dar tot nu ar ști nimic despre ea. Dar lucrurile nu stau astfel; nici pe departe, căci individul este în același timp subiectul cunoașterii și în aceasta găsește el cheia enigmei; această cheie este *Voința*. Aceasta, numai aceasta îi dă cheia propriei sale existențe fenomenale, îi arată semnificația ei, îi arată forța interioară care îi constituie ființa, acțiunile, mișcarea. Subiectul cunoașterii, prin identitatea sa cu corpul, devine un individ; din acest moment, acest corp îi este dat în două moduri diferite; pe de o parte ca reprezentare în cunoașterea fenomenală, ca obiect printre alte obiecte și ca supus legilor lor; și pe de altă parte, în același timp, ca acel princip cunoscut în mod imediat de fiecare, pe care îl desemnează cuvântul *Voința*. Orice act real al voinței noastre este în același timp și cu siguranță o mișcare a corpului nostru; nu putem voi în mod real un act fără a constata imediat că el apare ca o mișcare corporală. Actul voluntar și acțiunea corpului nu sunt două fenomene obiecte diferite, legate prin cauzalitate; acestea nu se află între ele în raport de la cauză la efect. Ele nu sunt decât un singur și același fapt; numai că acest fapt ne este dat în două moduri diferite: pe de o parte în mod imediat, pe de alta ca reprezentare senzorială. Acțiunea corpului nu este decât actul voinței obiectivate, adică privit în reprezentare. Voi vedea mai jos că aceasta este adevărată nu numai pentru acțiunii provocate de motive, ci chiar și pentru acelea care urmează în mod involuntar unei excitații. Da, corpul întreg nu este decât voința obiectivată, adică devenită perceptibilă. (...) În cartea precedentă și în discuția asupra principiului rațiunii, am numit corpul *obiectul imediat* privindu-l în mod voit numai din punctul de vedere a reprezentării. Aici, dintr-un punct de vedere opus, îl voi numi obiectivare a voinței. Într-un anume sens mai putem spune și: voința este cunoașterea a priori a corpului; corpul este cunoașterea; posteriori a voinței”. (Lumea 115-116).